

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek drives af foreningen Danske Slægtsforskere. Det er et privat special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Støt Slægtsforskernes Bibliotek – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug. Videre publicering og distribution uden for husstanden er ulovlig.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Samlinger

til

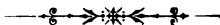
Jydsk Historie og Topografi.

~~~~~  
2. Række. 1. Bind.  
~~~~~

Udgivet

af

det jydsk historisk-topografiske Selskab.

Aalborg.

Marinus M. Schultz's Forlag.

Trykt i Stiftsbogtrykkeriet.

1886—88.

Familien Hegelund i Viborg.

Ved Vilhelm Bang.

Det var saare langt fra, at Sæderne forbedredes her i Landet ved Reformationen; tværtimod møder der os i det første Aarhundrede efter denne saadanne Udbrud af Raahed og blodige Slagsmaal, især fremkaldte ved Drukkenskab, at det næppe kan tænkes at have været værre fat i den katholske Tid; og det endogsaa i saadanne Kredse, hvor man mindst skulde have ventet Sligt, ikke alene blandt raa Bønder og stridslystne Adelsmænd, men ogsaa i den højere Borgerstand i Kjøbstæderne, ja selv blandt Gejstligheden. Enkelte Familier synes i den Grad at have havt Lysten til Slagsmaal indpodet i sig, at de forskjellige Medlemmer ved deres vilde Lidenskabers Udbrud voldte deres egen Fordærv og Undergang. Betegnende er den Skildring, som Hr. Overlærer Kinch i »Samlinger til jydsk Historie og Topografi« 1ste Bind Side 219 til 304 har givet af, hvorledes det gik Raadmanden i Ribe Anders Sørensen Klyn og hans Slægt; selv havde han i sin Ungdom begaaet et Drab, der dog ikke medførte videre ubehagelige Følger for ham; de fleste af hans Sønner slægtede Faderen paa, og en af dem maatte endog 22 Decbr. 1604 lade sit Liv for Bøddelsværdet paa Grund af et Mord, han havde begaaet den trettende samme Maaned. Den Sorg oplevede Anders Klyn imidlertid ikke, han havde halvsvvende Aar i Forvejen faaet sit Banesaar af Herredsfogden i Gjørding Herred Søren Jensen Bramminge i sin Svigersøn Biskop Peder Jensen Hegelunds Hus.

Denne Biskop Hegelund var af en Familie, som i det sextende Aarhundrede var meget anset i Jylland, og som især blomstrede i Viborg, hvor den stammede fra, samt i Ribe, hvor, blandt andre Medlemmer af Slægten, Biskoppens Fader Jens Hegelund døde 1571 som Borgermester. Men paa en aldeles paalidelig Maade at samle de mange Personer, der i det sextende og syttende Aarhundrede bare Navnet Hegelund, til een Slægt, vil vistnok aldrig lykkes. Magister Christen Eriksen, Præst ved Sortebrødre Kirke i Viborg (død 1711), har i sin Beskrivelse over Viborg By, der findes i Haandskrift paa Universitetsbibliotheket i Samlingen Additamenta Nr. 80, paa Side 405 og følgende meddelt nogle Oplysninger om en Gren af Slægten, og det fremgaaer heraf, at adskillige af Biskop Hegelunds nære Slægtninge vare saadanne Slagsbrødre, at han næppe med Rette har kunnet lade sin Hustru høre Noget om hendes Families Bedrifter paa det Omraade. Nogle Exempler paa, hvorledes det gik galt med Medlemmer af Slægten, skulle her anføres efter Chr. Eriksens ovenomtalte Manuskript.

En Broder til Biskop Hegelunds Fader hed Peder Christensen Hegelund; han var Borgermester i Viborg og gift med Karen Pedersdatter, Datter af den meget ansete Raadmand i Viborg Peder Jensen Trane.

En af deres Sønner hed Jakob Pedersen Hegelund; om ham fortæller C. Eriksen, at han kom i Klammeri med en Kramboddreng ved Navn Diderik von Altan, som tjente en Kjøbmand, boende i Kolding, ved Navn Henrik von Kolin; thi da Jakob kom gaaende i St. Mogensgade og saa Lys i en Krambod lige ud for Mag. Jens Blochs Hus, spurgte han, hvad de gjorde saa silde med Lys i Kramboden; Drengen spurgte, hvad det kom ham ved, og da de nu begyndte at bruge Mund, kom en Kjøbmand ved Navn Hans Jakob først til Svalen¹⁾ med sin Krambodsvend Christoffer, springende ud

¹⁾ Man erindre, at Kramboderne som oftest havde Vinduer ud til Gaden, og at Handelen plejede at foregaa ud af disse til Kjøberne, der da maatte staa udenfor, men af Hensyn til disse byggedes der ofte en Svale eller Bislag ud mod Gaden. Molbech forklarer Ordet Svale: en Udbygning eller Gang udenpaa et Hus, med Tag over, men aaben mod den ene Side.

fra Jens Blochs Hus, hvor de logerede; de fik fat paa Jakob Hegelund, slog ham ned til Jorden og traadte paa ham; da han rejste sig op igjen, slog bemeldte Kramboddreng, Diderik von Altän, ham i Hovedet med en Sten, saa han svimlede over Ende. Da hans Forældre havde faaet ham hjem, hvor de boede i en grundmuret Gaard til Gaden, levede han endnu nogle Dage; men efter hans Død blev Diderik von Altän, der var rømmet strax efter Gjærningen, 24 Oktober 1575, da Niels Trane var Byfoged, af Sandemændene svoret fra sin Fred; ligeledes blev en Person ved Navn Jørgen Garben voldsvoret, fordi han havde Jakob Hegelunds Øxe og Pig hos sig, hvilke Jakob havde i sin Haand, da denne Ulykke skete. Ligesaa blev En ved Navn Diderik Tydsk, der tjente Christen Finch, Borger i Aalborg, som ogsaa havde været med ved Gjærningen, dømt fra sin Fred ved Viborg Landsting 30 Juni 1576.

Denne Jakob Hegelund synes dog at have været forholdsvis uskyldig i det Slagsmaal, der kostede ham Livet; han har vistnok været ugift, hvorimod en Broder til ham, Peder Trane, der var opkaldt efter sin Morfader, var gift med Mette Sørens-datter og Fader til i det Mindste tre Børn, da han 1587 yppede en Strid, der endte med hans Død. Christen Eriksen fortæller derom saaledes: »Peder Trane blev ihjelslagen 10 Juli 1587 i Nytorveyden af en Bartskjær i Viborg ved Navn Christen Henriksen om Aftenen, som Vægteren raabte ti. Thi som de tilførn havde været i Klammeri med hverandre, mødtes de ved Enden af Nytorveyden, som da ikke kaldtes Nytorveyden, men alene Gyden, som gik fra St. Hans Kirkegaard (thi Nytorvet var ikke da indrettet); og var Begyndelsen paa deres Klammeri denne: Dér de begge med Stridsøxer, som i de Dage vare brugelige, gik til en Kjøbmand Thomas Jensens Krambod, som endnu stod aaben, begyndte de begge at lægge sig over Kramboddissen, og der begyndte de at kaste Ord til hinanden, indtil det kom til Næverne; siden gik de ind paa hinanden med deres Stridsøxer og holdt ved saa længe, at de omsider foer paa hinanden og tumlede omkuld; men da en Hoftjener kom gaaende og saae denne Skjærmydsel, gik han og en af Vægterne frem og fik den ene fra den anden; men dette uagtet gik de sammen paany og hug paa hverandre med Stridsøxerne, og i det Samme bekom Peder Trane sin

Rest og styrtede omkuld, at han aldrig taledede et Ord mere. Da Sagen om sligt Drab blev ageret, blev Christen Henriksen Barts kjær efter lang Proces dømt til Bod, fordi Peder Trane først havde overfaldet ham, og maatte han give Peder Tranes Børn 400 Slettedalere, hvilken Bod Christen Barts kjærs Hustru Anne Jensdatter, som da boede i Nykjøbing, betalte 8 Oktober 1589.«

Chr. Eriksen giver i Anledning af denne Sag følgende Beskrivelse af de Vaaben, som i hine Dage voldte saa mange Ulykker: »Bemeldte Stridshamre vare gjorte saa lange paa Skaftet, at en Mand kunde staa og støtte sig derpaa, thi Øxen var ovenpaa temmelig bred, og paa Øxehammeren var en Pig, saa man baade kunde hugge med Øxen og slaa et Hul med Piggen; derpaa var et langt tykt Skaft og Jernskinner paa begge Sider af samme Øxe, som gik langs ned paa Skaftet, ved hvilke Skinner Øxen sad fast, saa den ikke kunde gaa af Skaftet; og saadanne Øxer havde hver Mand i gamle Dage i Haanden i Stedet for en Stok, naar de gik ud; men siden brugte de Stridshamre, som vare ligesaadanne, undtagen at der i Stedet for Øxen var en Hammer at slaa med.«

Peder Trane efterlod, som ovenfor anført, ved sin pludselige, men selvforskyldte, Død, mindst 3 Børn, 2 Døtre og en Søn. Den ene Datter, Maren, blev gift med Peder Pedersen, Sognepræst ved Sortebrødre Kirke i Viborg; deres Datterdatter Anna var gift med den senere Præst ved samme Menighed Christen Eriksen, af hvis efterladte Manuskript disse Meddelelser tildels ere hentede; da han altsaa var saa nøje forbundet med den paagjældende Familie, kan man være temmelig sikker paa, at hans Meddelelser i alt Fald i denne Henseende maa være paalidelige. — Peder Tranes anden Datter, Anne, blev gift med Hans Christensen Skriver, Borger i Viborg, og det vil næppe være uden Interesse at erfare, at blandt deres talrige Efterslægt er Familien Blicher; deres Datterdatters Sønesøns Sønesøn var Steen Steensen Blicher¹⁾. — Peder Tranes efterladte Søn hed Christen Pedersen Hege-
lund; han var født 1578, var altsaa ni Aar gammel, da hans

¹⁾ Ogsaa paa anden Maade hørte St. Blicher ind under denne Familie, idet han var Dattersøns Dattersøns Dattersøn af ovennævnte Præst Peder Pedersen og Hustru Maren.

Fader kom saa ynkeligt af Dage; men han har ikke ladet sig afskrække af dette advarende Exempel: den 22de Februar 1599 dræbte han en Borger i Viborg ved Navn Jens Viskum, som var gift med Anne Lauridsdatter, hvis Fader en »fornem Borger« i Viborg Laurids Nielsen var gift med Anne Hegelund, en Søster til de ovenomtalte Jakob Hegelund og Peder Trane, saa at Christen Hegelund altsaa var kjødeligt Søkendebarn til den Kone, han ved sin Voldsdaad gjorde til Enke.

Jens Viskum boede i St. Mogensgade, og da Christen Hegelund om Aftenen den 22de Februar 1599 »vel beskænket« gik forbi Jens Viskums Dør med en Kaarde og hørte, at de vare lystige der inde, slog han til Vinduerne med Kaarden, hvorfor Jens Viskum i en Hast tog et »Fæderspyd«, og løb ud af Huset dermed. Da Christen Hegelund nu gik ned ad Gaden mod St. Mogens's Port, løb Jens Viskum efter ham, skjøndt de, som vare i Huset, nemlig Knud Knudsen og Niels Christensen, vilde holde ham tilbage, at han ej skulde gaa ud; men han stødte Knud Knudsen til Side og kom ud efter Christen Hegelund; da de nu stødte sammen, stak han Jens Viskum med sin »Degen«, saa han strax styrtede død om paa Stedet. Da nu dette kom til Proces ved Lands Lov og Ret; blev Christen Hegelund af Sandemænd svoret Manddød over d. 19de Marts samme Aar, da Iver Lauridsen var Byfoged i Viborg. Derefter blev samme Sandemændstov indstævnet for Landstinget og af Mogens Juul til Søbygaard, den Tid Landsdommer i Nørrejylland, underkjendt d. 19de November 1603; da blev Christen Hegelund dømt til Bod, fordi Jens Viskum selv var løben efter Christen, af hvem han fik sin Bane. Derefter betalte Christen Pedersen Hegelunds Stedfader Borgermester Morten Hvass, som da havde hans Moder Mette Sørensdatter, tilligemed andre hans Slægt og Venner, fuld Mandebod, og stillede den afdødes Broder, Hustru og Søkende tilfreds, at de gave ham Aarfejde, som det kaldtes paa de Tider, det er: Forsikkring, at de ikke vil trætte eller fejde med ham mere om fornævnte Jens Viskums Død, men lade ham blive i Fred, hvilken Aarfejde hans Venner fik beskrevet 1604 den sidste April; thi Christen Hegelund var rømt, strax efter at Gjerningen var sket, og kom ikke til Viborg igjen før 26de August 1605, da velbyrdige Christen Holck til Højgaard, kongl. Maj.'s Høvedsmand paa Hald Slot,

lod ved sin Fuldmægtig Frederik Bøgvad, da Ridefoged paa Hald, lyse Kongens Fred over bemeldte Chr. P. Hegelund paa Viborg Byting, da Jørgen Sørensen Hegelund var Byfoged, og var han saa hjemme en kort Tid. Siden rejste han til Ribe for at besøge sine Venner, hvor han omsider Anno 1606 ved Døden afgik og blev begravet sammesteds i Domkirken. Men førend han døde, perpetuerede han 100 Rigsdaler til fattige Skolebørn, hvoraf de i Viborg Skole skulde have Renten af de 50 Rdl. aarlig, og de i Ribe Skole Renten af de andre 50 Rdl. aarlig.

Christen Eriksen synes ikke at have kjendt Noget til, paa hvad Maade Christen Pedersen Hegelund mistede Livet; det var som en Nemesis, der kom over ham; thi det er netop ham, om hvem Kinch meddeler i sin Ribe Bys Hist. II., S. 261, at da han med en Frænde Jens Nielsen d. 5te August 1606 vilde forlade Ribe, hvor Christen Hegelund sikkert ikke har undladt at muntre sig dygtigt efter de Aar, han tvungen af Omstændighederne har maattet holde sig i Ro, uvist hvor, — og hans Rejsefælle Jens Nielsen vilde affyre et »Æres-skud« paa Vognen, var han saa uheldig at træffe Christen Hegelund, saa denne kort efter døde; de 100 Rdl. vare den Bøde, som Jens Nielsen maatte give for Vaadedrabet; det kan altsaa kun uegentlig siges, at det var Chr. Hegelund, der skjænkede denne Sum til de nævnte Skoler; i alt Fald var det da kun aldeles indirekte, og næppe med hans gode Villie, at det skete.

Et fjerde Barn af Peder Christensen Hegelund og Karen Pedersdatter Trane skal til Slutning anføres; det gik dog bedre med hende end med hendes Brødre, hendes Brodersøn og hendes Søsterdatters Mand; men hendes Død fremkaldte en Familietvist, der ikke har kunnet undlade at være højst uhyggelig for alle de Paagjældende. Hun hed Margrethe Hegelund og var først gift med Iver Pedersen Skriver i Viborg, i hvilket Ægteskab der 1555 fødtes en Søn, Peder Iversen, som blev Dr. med. og Provincialmedicus i Viborg, samt Kantor i Viborg Domkapitel. Efter Iver Pedersens Død blev hun gift med Raadmand Niels Andersen i Viborg og ved ham Moder til to Børn, Elisabeth Nielsdatter og Anders Nielsen; men strax efter at have født denne Søn Anders, døde hun, og det nyfødte Barn døde kort efter. Nu mente

Peder Iversen, at han og Halvsøsteren Elisabeth Nielsdatter vare Arvinger efter deres fælles Moder, og at de altsaa skulde dele hendes Part af Gaarden Tostrup udenfor Viborg, der havde tilhørt hendes Moder Karen Trane. Raadmanden Niels Andersen paastod imidlertid, at da den Søn, hvis Fødsel havde voldt Moderens Død, havde overlevet sin Moder en ganske kort Tid, maatte Sønnen, det spæde Barn, være berettiget til at arve sin Del efter Moderen, og at Faderen Niels Andersen da skulde være sin Søns Arving. Niels Andersen havde giftet sig efter sin første Hustrus Død med en Kirsten Jensdatter; medens Arvesagen stod paa, døde han 1588, men hans Enke forfulgte Sagen videre, og efter en langvarig Proces havde hun endelig Held til at vinde Sagen, saa Arven blev hendes.

For at give Læserne en lettere Oversigt over Personerne i disse mindre hyggelige viborgske Interiører, skal jeg tilføje følgende lille Slægttavle.

Peder Christensen Hegelund, gift med Karen Trane.

Børn:

- I. Peder Trane Hegelund, 1587 ihjelslaet af Bartskjær Christen Henriksen.
Søn: Christen Pedersen Hegelund, dræbte 1599 Jens Viskum; 1606 dræbt i Ribe af Jens Nielsen.
 - II. Jakob Pedersen Hegelund, 1575 dræbt af Diderik von Altän.
 - III. Anna Hegelund, gift med Laurids Nielsen.
Datter: Anna Lauridsdatter, gift med Jens Viskum, som 1599 dræbtes af C. P. Hegelund.
 - IV. Margrethe Hegelund, hvis Død fremkaldte en uhyggelig Familieproces om Arven.
-